

arkivrapport

Fornlämning Gåsinge-Dillnäs 30:1, Avla 4:3, Gåsinge-Dillnäs socken, Gnesta kommun, Södermanlands län. Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning.

Patrik Gustafsson Gillbrand

Sammanfattning

Sörmlands Arkeologi AB har den 13:e december år 2016 utfört en arkeologisk undersökning i form av en schaktningsövervakning inom fornlämning och fornlämningsområdet till Gåsinge-Dillnäs 30:1 (grav- och boplotsområde), fastigheten Avla 4:3, Gåsinge-Dillnäs socken, Gnesta kommun, Södermanlands län. Den arkeologiska undersökningen genomfördes med anledning av att en privatperson avsåg att ansluta en fritidsfastighet till en befintlig slamavskiljare och markbädd med en ny VA-ledning.

Totalt övervakades två schakt. Schakt 1 öppnades där VA-ledningen initialt planerades att gå. På platsen fanns en möjlig fornlämning. Misstanken bekräftades i samband med att en stenpackning till en stensättning framkom, varefter ledningssträckningen flyttades. I schakt 2 framkom en skärvstenshög samt en härd. Därtill påträffades ytterligare en stensättning samt en hög i närområdet till de öppnade schakten. Länsstyrelsen beslutade om att ett mindre ingrepp i skärvstenshögen fick utföras i samband med schaktningsövervakningen. De fornlämningar som påträffades vid undersökningen ingår i grav- och boplotsområdet Gåsinge-Dillnäs 30:1 som därmed föreslås få en utökad och förändrad utbredning.

Inledning

I enlighet med länsstyrelsens beslut (1st dnr 431-7000-2016) har Sörmlands Arkeologi AB utfört en arkeologisk undersökning i form av en schaktningsövervakning inom fornlämning och fornlämningsområdet till Gåsinge-Dillnäs 30:1 (grav- och boplotsområde), fastigheten Avla 4:3, Gåsinge-Dillnäs socken, Gnesta kommun, Södermanlands län (bilaga 1 - 3). Fältarbetet genomfördes 2016-12-13. Projektledare samt fält- och rapportansvarig var Patrik Gustafsson Gillbrand, arkeolog vid Sörmlands Arkeologi AB.

Den arkeologiska undersökningen genomfördes med anledning av att en privatperson avsåg att ansluta en fritidsfastighet till en befintlig slamavskiljare och markbädd med en ny VA-ledning inom fornlämning och fornlämningsområdet till Gåsinge-Dillnäs 30:1. Länsstyrelsen i Södermanlands län fattade därför, med stöd av 2 kap 13§ i Kulturmiljölagen (1988:950), beslut om en arkeologisk undersökning i form av en schaktningsövervakning skulle genomföras i samband med det planerade markingreppet. Ansvarig för kostnaden var Länsstyrelsen i Södermanlands län.

Den aktuella platsen är belägen cirka 13 kilometer nordväst om Gnesta på ett höjdparti som exponerar mot Avlasjön i sydöst. Avloppsledningen planerades att grävas ned mellan ett bostadshus inom fastighetens södra del och en sommarstuga i dess norra del. Området utgörs av trädgårdsmark samt

en grusad gårdsplan. Inom fastighetens östra del finns även en före detta industribyggnad. Schaktet planerades att vara cirka 85 meter långt, 0,5 meter brett och upp till 0,9 meter djupt. Väster och norr därom återfinns fornlämning Gåsinge-Dillnäs 30:1. Enligt jordartskartan består området av berg och morän (SGU) och är beläget mellan 40 och 45 meter över havet (bilaga 2).

Inga arkeologiska undersökningar har tidigare utförts inom eller i anslutning till fornlämningen som utgörs av ett grav- och boplatsoområde med fyra högar, 31 stensättningar, en domarring, tre resta stenar samt en skärvstenshög. I den norra delen av fornlämningen finns Gåsinge-Dillnäs 30:2, en berghäll med åtta skålgropar (FMIS). I närområdet finns det relativt gott om ensamliggande stensättningar, tex Gåsinge-Dillnäs 70:1-2, 70:4 och 69:1, gravfält, tex Gåsinge-Dillnäs 29:1 och 31:1 samt hållristningar i form av skålgropar, tex Gåsinge-Dillnäs 31: 3, 69:2 och 70:2 (bilaga 3).

Syfte & målsättning

Syftet med den arkeologiska schaktningsövervakningen var i första hand att löpande undersöka och dokumentera de delar av fornlämningen som berördes av arbetsföretaget samt att tillvarata fynd.

Genomförande

Inledningsvis gjordes en översiktlig besiktning av den kända fornlämningen samt området där VA-schaktet skulle förläggas.

Schaktningsövervakningen genomfördes parallellt med markarbetena. Totalt övervakades två schakt om 56 m² av arkeolog (schakt 1 - 2). Schakt 1 öppnades där VA-ledningen initialt planerades att gå. Därefter öppnades schakt 2 som utgjorde den huvudsakliga sträckningen för ledningen.

Schakten grävdes skiktvis ned med grävmaskin och öppnade ytor och anläggningar rensades kontinuerligt för hand. Schakten och påträffade anläggningar mättes in med handburen GPS och beskrevs i text. Ett representativt urval av översikter och detaljer samt schakt fotodokumenteras. Inga fynd samlades in vid den arkeologiska undersökningen.

Resultat

Vid besiktningstillfället påträffades en stensättning (A5) strax öster om den planerade ledningssträckan. Intill sommarstugan förelåg misstanke om ytterligare fornlämning i form av en buskbeklädd förhöjning i marken (A1). Strax öster om mittensträckan av det planerade schaktet påträffades en hög (A3). Norr om den fanns ytterligare en vag förhöjning i marken, delvis täckt av virke och sopor, som kunde utgöra en möjlig fornlämning (A2). För mer information se bilaga 4 - 7.

Initialt öppnades **schakt 1** som var 2 meter långt, 0,5 meter brett och 0,10 meter djupt (bilaga 4 & 6). Ytan utgjordes av den plats där A2 var belägen. I schaktet påträffades en tät stenpackning, cirka 0,10 meter under förnan. Efter handrensning konstaterades att A2 utgörs av en stensättning (bilaga 5). Ingen undergrund framkom i schaktet. Eftersom fornlämning påträffats kontaktades länsstyrelsen (2016-12-13) som fattade beslut om att flytta ledningssträckan några meter väster om A2.

Schakt 2 var totalt cirka 82 meter långt, 1 - 0,5 meter brett och 0,9 - 0,2 meter djupt (bilaga 4 & 6). Undergrunden i schakt 2 utgjordes av siltig-sandig morän samt med inslag av berg i schaktets centrala delar.

I schaktet intill A1 framkom, under ett cirka 0,1 meter tjockt skikt med förna, rikligt med skörbrända stenar som var 0,20 - 0,10 meter stora, kol samt enstaka fragment av lerklining och bränd lera (bilaga 6). A1 utgör en skärvstenshög (bilaga 5).

I den centrala delen av schaktet framkom, under 0,1 - 0,2 meter tjocka utfyllnadsmassor av grus, tegelkross, siltig morän samt berg. I västra kanten av schaktet, påträffades en del av en härd (A4). Anläggningen undersöktes inte och kvarligger således (bilaga 5 & 6).

Med anledning av att fornlämningar påträffades i schakt 2 kontaktades länsstyrelsen (2016-12-13) som beslutade att ett mindre ingrepp i A1 fick utföras i samband med schaktningsövervakningen.

De fornlämningar som påträffades vid undersökningen ingår i grav- och boplotsområdet Gåsinge-Dillnäs 30:1, som därmed föreslås få en större och förändrad utbredning. Geometrin bör utökas 40 meter åt nordöst och 45 meter åt sydöst (bilaga 4).

Bilagor

- Bilaga 1. Utdrag ur Sverigekartan med undersökningens belägenhet markerad. Skala 1:1 000 000.
- Bilaga 2. Utdrag ur Terrängkartan med undersökningens belägenhet markerad. Skala 1:50 000.
- Bilaga 3. Digitala Fastighetskartan (GSD) med uttag från FMIS (2016-02-20) och undersökningsområdet utmarkerat. Skala 1:10 000.
- Bilaga 4. Utdrag ur Fastighetskartan med fornlämningar (FMIS), schakt och påträffade lämningar utmarkerat. Skala 1:400.
- Bilaga 5. Anläggningsbeskrivningar
- Bilaga 6. Schakttabell
- Bilaga 7. Fotodokumentation

Referenser

Digitala Fastighetskartan. Geografiska Sverigedata (GSD). Fastighetskartan med höjdkurvor, Södermanlands län, Gävle.

FMIS. Informationssystemet om fornminnen, Riksantikvarieämbetet. Datauttag Södermanlands län (2016-02-20) (www.fmis.raa.se).

SGU. Sveriges Geologiska Undersökning. Jordartskartan 10 H Strängnäs SO. Ser. Ae nr 39. 1979. Stockholm.

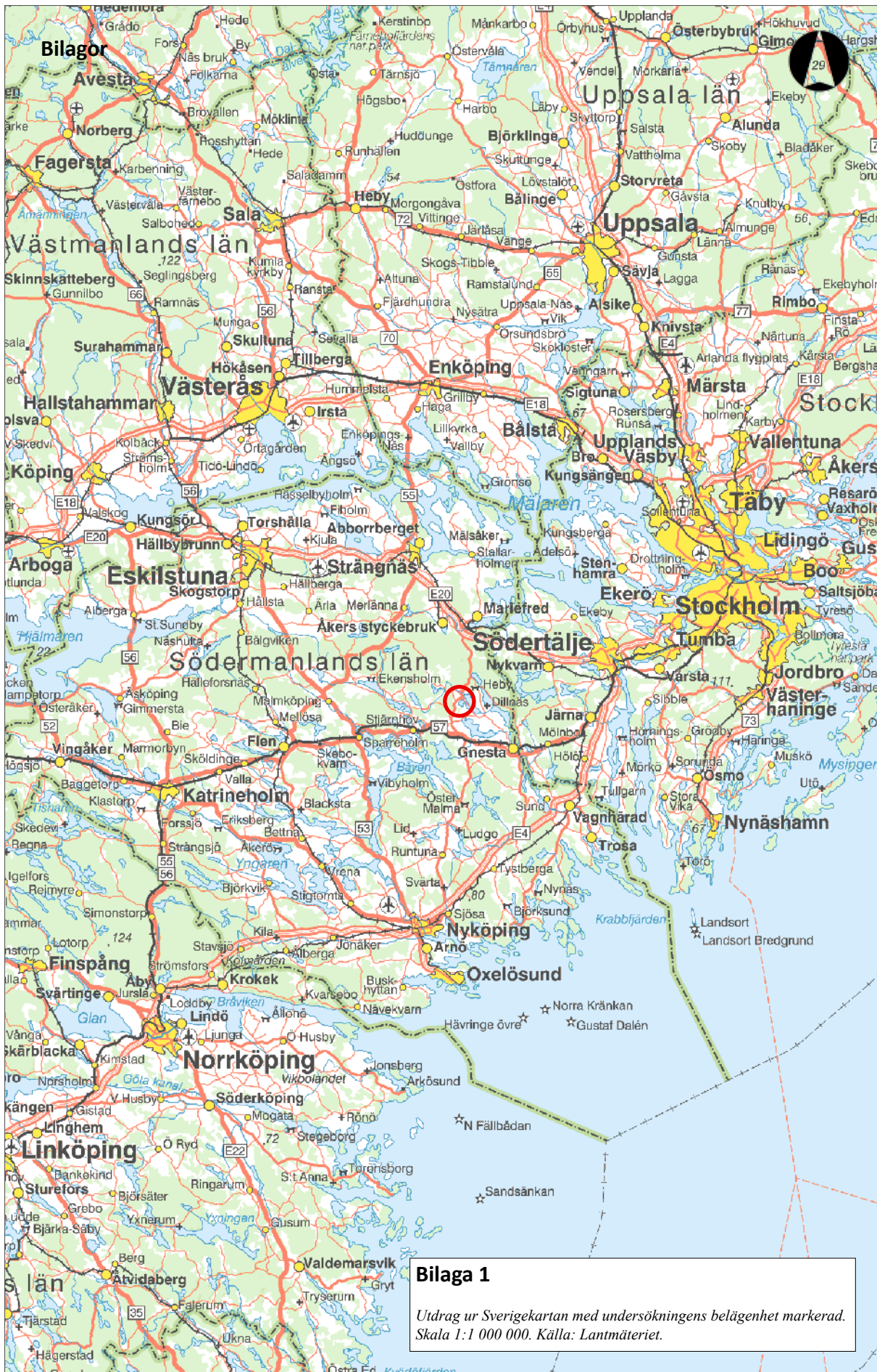
Terrängkartan, Geografiska Sverigedata (GSD). Kartförlaget, Gävle. 2013. Källa: Lantmäteriet.

Administrativa uppgifter

Projektnummer Sörmlands Arkeologi AB: 1634
Länsstyrelsens dnr: 431-7000-2016
Tid för undersökningen: 2016-12-13
Personal: Patrik Gustafsson Gillbrand
Belägenhet: 10H1d, Ekonomisk karta över Sverige. Upprättad av Rikets allmänna kartverk.
N (x) 6556219 E (y) 622515
Koordinatsystem: SWEREF 99 TM
Höjdsystem: RH 2000
Undersökt yta: 56 m²

Inget analogt dokumentationsmaterial utöver rapporten föreligger. Digital dokumentation förvaras hos Sörmlands Arkeologi AB i väntan på meddelande från ATA angående rutiner för leverans av digitalt material.

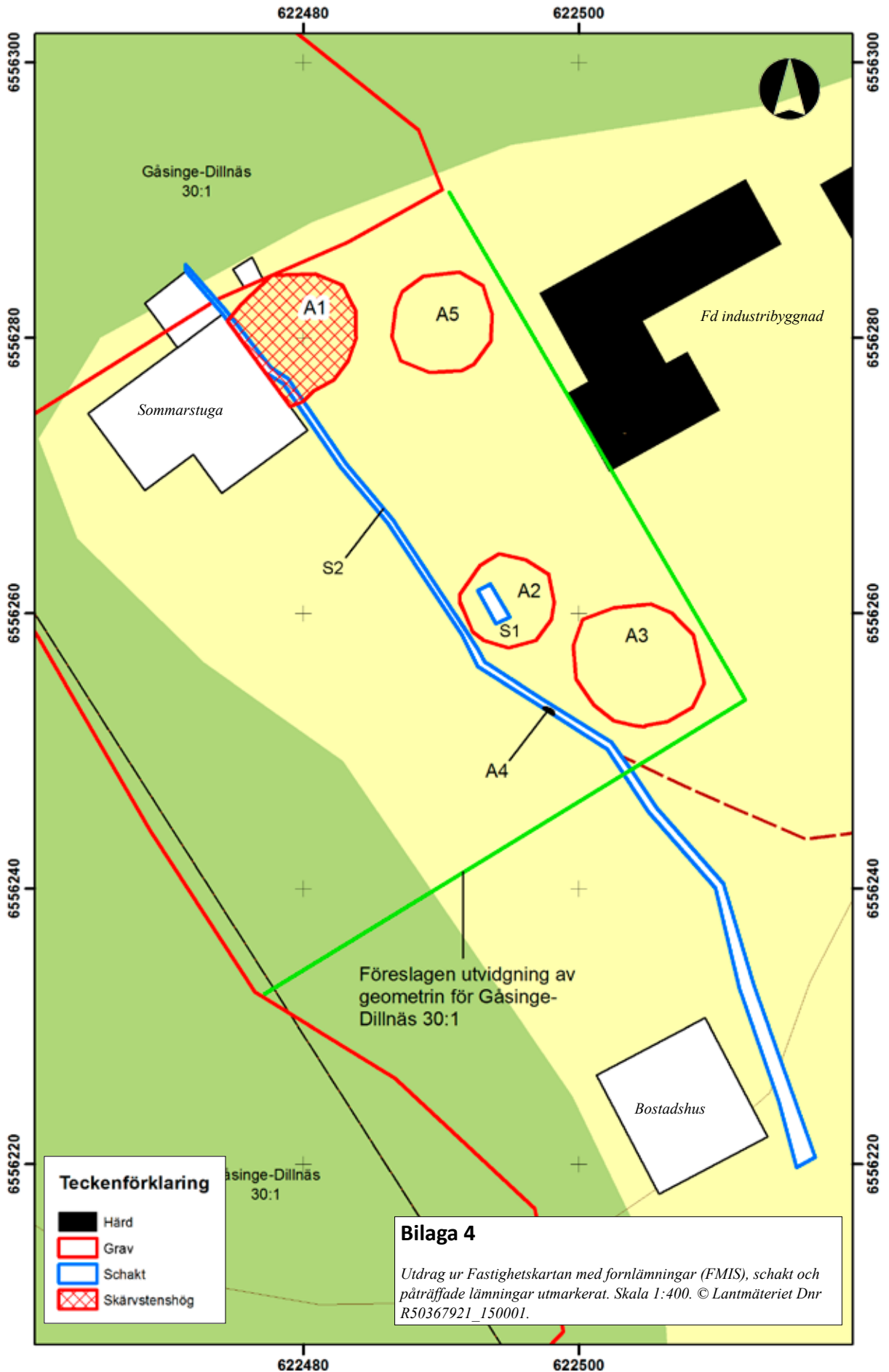
Inga fynd tillvaratogs.

Bilaga 3
 Digitala Fastighetskartan (GSD) med uttag från FMIS (2016-02-20)
 och undersökningsområdet utmarkerat. Skala 1:10 000.
 © Lantmäteriet Dnr R50367921_150001.

5. Anläggningsbeskrivningar

A1. Skärvtenshög. N 6556280, E 622479, Z 44

Belägen i krönläge direkt öster om en sommarstuga i trädgårdsmark. Anläggningen har en oval form i plan, 7 x 5 m stor, svagt välvd, cirka 0,4 m hög. Anläggningen är beväxt med mossor och gräs samt trädgårdsbuskar. I västra kanten intill byggnadens grund öppnades ett schakt, 0,5 m brett och 0,4 m djupt, varvid rikligt med skörbränd sten och kol framkom. Därtill noterades fragment av lerklining och bränd lera. Anläggningens västra del skadades förmodligen i samband med uppförandet av fritidsfastigheten.

A2. Stensättning. N 6556260, E 622494, Z 42

Belägen i en flack sydsluttning inom gårdsplan, cirka 9 m sydväst om fd industribyggnad. Anläggningen har en rundad form i plan, cirka 6 meter stor, svagt välvd, cirka 0,3 m hög med en tydlig avgränsning i väster. Täcks delvis av sopor och ett virkesupplag. I dess södra del finns enstaka i ytan synliga stenar, cirka 0,3 m stora. I övrigt är anläggningen beväxt med mossor och gräs. I dess västra del står en stor sälg. Ett 2 x 0,5 m stort schakt öppnades inom anläggningen. Under ett cirka 0,10 meter tjockt lager av förna framkom en tät stenpackning av rundade stenar, cirka 0,4 - 0,25 m stora.

A3. Hög. N 6556256, E 622504, Z 43

Belägen i en flack sydsluttning inom en gårdsplan, cirka 10 m söder om fd industribyggnad. Anläggningen har en rundad form i plan, cirka 7 meter stor, välvd, cirka 0,6 m hög. I mitten finns ett rundat stenblock, cirka 0,9 x 0,7 x 0,6 m stort. Enstaka stenar, cirka 0,3 m stora, är synliga i ytan. I övrigt är anläggningen beväxt med mossor, gräs samt en stor björk i den västra kanten.

A4. Härd. N 65562523, E 622497, Z 41

En cirka 0,8 x 0,2 m stor yta med svart sotig silt, kol samt skörbrända stenar, cirka 0,05-0,10 meter stora, framkom i kanten av schaktet cirka 0,5 meter under markytan. Ej undersökt, kvarliggare.

A5. Stensättning. N 6556260, E 622493, Z 44

Belägen i krönläge, cirka 4 m väster om fd industribyggnad. Anläggningen har en rundad form i plan, cirka 6 m stor, svagt välvd, cirka 0,4 m hög. Anläggningen är beväxt med gräs samt några mindre lövträd. Med anledning av närheten till A1 kan A5 utgöras av ytterligare en skärvtenshög.

6. Schakttabell

Schakt nr	Storlek (m)	Djup (m)	Beskrivning	Anl	X	Y	Z
1	2 x 0,5	0,10	0,10 m förna, därefter en tät stenpackning	A2	6556260,65	622493,75	42,0
2	82 x 1 -0,5	0,9 - 0,5	Under 0,10-0,5 m förna alt. grus framkom en skärvtenshög samt en härd. Undergrunden utgjordes av siltig-sandig morän med inslag av berg i schaktets centrala delar.	A1 & A4	6556256,40	622492,90	41,5

Bilaga 7. Fotodokumentation

Figur 1. Översikt mot bostadshuset i söder före schaktning. Bilden är tagen från nord-öst. Foto: Patrik Gustafsson Gillbrand 2016, Sörmlands Arkeologi AB.

Figur 2. Översikt före schaktning. Till höger i bild skymtar en fd industribyggnad. Bilden är tagen från söder. Foto: Patrik Gustafsson Gillbrand, 2016, Sörmlands Arkeologi AB.

Figur 3. Översikt mot sommarstugan före schaktning. Bilden är tagen från söder. Foto: Patrik Gustafsson Gillbrand 2016, Sörmlands Arkeologi AB.

Figur 4. I bildens vänstra hörn kan man ana A5, en stensättning och framför sommarstugan återfinns A1, beväxt med en trädgårdstuija. Bilden är tagen från nordöst. Foto: Patrik Gustafsson Gillbrand 2016, Sörmlands Arkeologi AB.

Figur 5. Högen, A3, med den fd industribyggnaden i bakgrunden. Centralt i bilden kan man se stenen som ligger mitt i graven. Bilden är tagen från sydväst. Foto: Patrik Gustafsson Gillbrand 2016, Sörmlands Arkeologi AB.

Figur 6. Stensättningen, A2, belamrad med virke och sopor. Bilden är tagen från norr. Foto: Patrik Gustafsson Gillbrand 2016, Sörmlands Arkeologi AB.

Figur 7. Framrensad stenpackning tillhörande A2 som framkom i schakt 1. Bilden är tagen från norr. Foto: Patrik Gustafsson Gillbrand 2016, Sörmlands Arkeologi AB.

Figur 8. Norra delen av schakt 2 intill sommarstugan. Notera den skörbrända stenen i schaktmassorna. Bilden är tagen från söder. Foto: Patrik Gustafsson Gillbrand 2016, Sörmlands Arkeologi AB.

Figur 9. Skörbränd sten som framkom i schaktet intill A1. Bilden är tagen från söder. Foto: Patrik Gustafsson Gillbrand 2016, Sörmlands Arkeologi AB.

Figur 10. Sot, kol och skörbränd sten i A1 intill sommarsugans grund. Bilden är tagen från söder. Foto: Patrik Gustafsson Gillbrand, 2016, Sörmlands Arkeologi AB.

Figur 11. En bit lerkling med pinnavtryck som påträffades i A1. Foto: Patrik Gustafsson Gillbrand 2016, Sörmlands Arkeologi AB.

Figur 12. Härden, A4, som framkom i kanten av schakt 2. Bilden är tagen från norr. Foto: Patrik Gustafsson Gillbrand, 2016, Sörmlands Arkeologi AB.